

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ЯВИЩ

УДК 376.1/.22:379.85(477)

Бейдик О. О., Орещенко А. В., Зяблова А. О.

КНУ імені Тараса Шевченка

Топалова О. І.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені
Богдана Хмельницького

КАРТОГРАФУВАННЯ ТА СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ АДАПТИВНОГО ТУРИЗМУ

Визначено структуру першоджерел туристського картографування. Наведено персоніфіковану сегментацію картографічних творів туристсько-рекреаційного спрямування. Представлено картографічну модель чисельності актуальних та потенційних інвалідних туристів в розрізі регіонів України.

Ключові слова: адаптивний туризм, карта, сегментація, персоналії.

Вступ. Люди з обмеженими фізичними можливостями становлять відчутну частину суспільства. Сучасна економічна ситуація в країні викликає потребу у залученні їх до виробництва. Також сучасні тенденції у реалізації їх як повноцінних членів суспільства вимагають не тільки адаптації робочих місць до потреб людей з обмеженими фізичними можливостями, але й інфраструктури для відпочинку.

Актуальність. Проблематиці адаптивного туризму, під яким вважаємо залучення до туристського руху осіб похилого віку та осіб

із фізичними вадами, присвячений ряд публікацій, як зарубіжних, так і українських авторів [1-3, 5-9, 11-16]. Крім того, «інвалідна» проблематика дедалі частіше нагадує про себе і в Україні, і в схожих на неї країнах «інвалідної неуваги». Наприклад, Львівська асоціація розвитку туризму розробила та почала реалізацію проекту, спрямованого на адаптацію міста для туристів з обмеженими фізичними можливостями. В рамках програми пропонується підготувати маршрут Старим містом, обладнаний для людей з особливими фізичними потребами, екскурсиводи пройдуть відповідну підготовку, а міська влада видасть спеціальний путівник, розрахований на таких туристів). Крім того, слід згадати і про виступ у 2014 р. незрячих у Львівському оперному театрі ім. Марії Заньковецької, а також виступ у Каїрі жіночого хору сліпих.

Метою публікації є аналіз персоніфікованої сегментації картографічних творів туристсько-рекреаційного спрямування та розробка моніторингових структурно-логічних моделей оцінки природних рекреаційно-туристських ресурсів регіонів України для організації адаптивного туризму. Предмет-об'єктна сутність дослідження полягає у виявленні різноманітних проявів адаптивного туризму та важелів його дослідження у форматі України.

Виклад основного матеріалу. Методологічний апарат суспільної географії, поряд з іншими, широко використовує метод картографування. Одним із проявів та результатів застосування цього методу є туристська картографія – науково-практичний напрям про відображення й дослідження природних та суспільно-туристичних об'єктів, явищ і процесів за допомогою картографічних засобів – просторово-знакових моделей туристичних ресурсів, їх використання та обслуговування туристів під час подорожей. Туристське картографування базується на потужній джерельній базі, зміст якої, її предметно-об'єктна сутність має таку структуру [10]:

- теорія класичної картографії, на основі якої розвивається туристичне картографування (О. Ф. Асланікашвілі, М. М. Баранський, О. М. Берлянт, Ю. С. Біліч, Я. І. Жупанський, Т. І. Козаченко, І. Ю. Левицький, А. М. Молочко, Г. О. Пархоменко, Л. Г. Руденко, К. О. Салішев, О. І. Шаблій, М. С. Мироненко, І. Ю. Левицький, В. А. Пересадько, О. О. Любіцева, В. І. Остроух);

- історія та перспективи розвитку туристичного картографування в Україні і зарубіжних країнах (О. Є. Маркова, В. Ф. Северинов, Р. І. Сосса, Ю. І. Прасул);

- класифікація сучасних картографічних творів для потреб туризму та їх характеристика (Р. В. Атоян, Л. М. Васильєв, О. С. Драго, О. Є. Маркова, Л. В. Приданцева, О. К. Суворов);

- обґрунтування, розроблення та принципи створення системи туристичних картографічних творів (А. І. Єльчанов, Н. Ю. Недашковська, Ю. І. Прасул, М. М. Сватков, В. В. Свешніков, В. Ф. Северинов, О. О. Бейдик);

- розроблення змісту і оформлення картографічних творів для туристів (Р. В. Атоян, О. С. Васмут, О. Ю. Жукова, Н. О. Ларічкіна, Є. М. Поспєлов, Л. В. Приданцева, М. М. Сватков, В. В. Свешніков, К. В. Свірська, В. Ф. Северинов, Д. Ю. Широков, О. Ю. Дмитрук);

- традиційні та сучасні (електронні карти, ГІС, мультимедія, Інтернет тощо) технології створення туристичних картографічних творів (Р. В. Атоян, О. О. Баранов, О. В. Євсєєв, А. І. Єльчанінов, Т. М. Красовська, О. П. Корчагін, В. С. Тікунов, Е. Л. Бондаренко, А. В. Орещенко);

- карти для спортивного орієнтування (В. М. Альошин, М. К. Гізатулін, М. М. Каліткін, М. Л. Карась, С. П. Фокін);

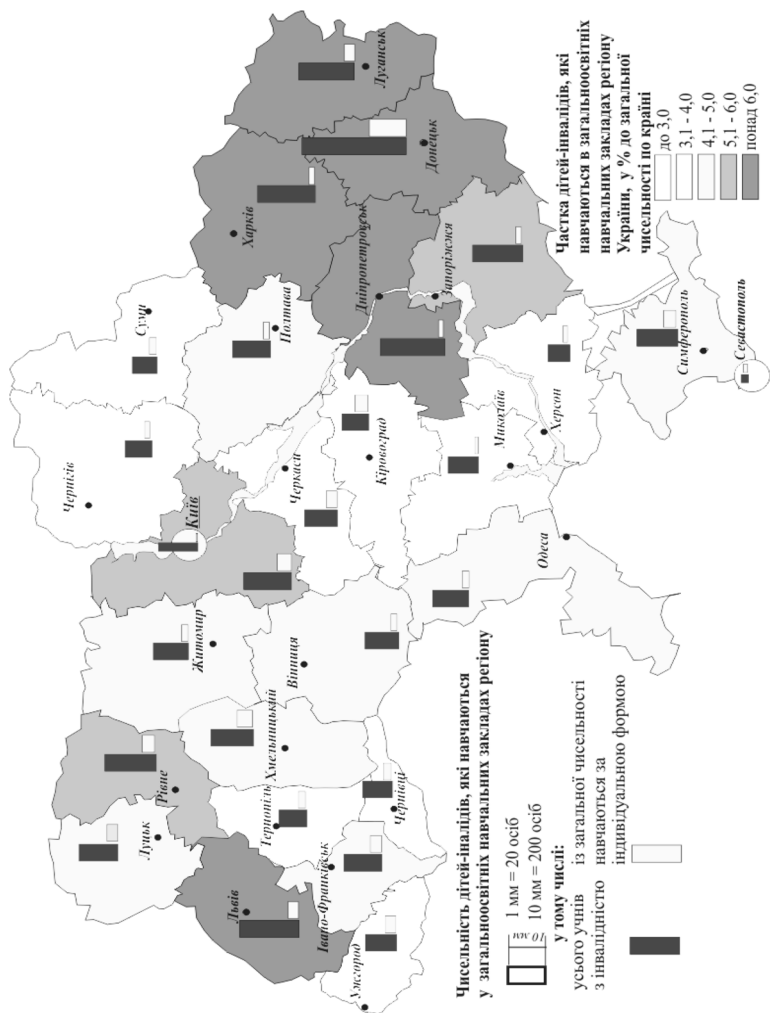
- картографічне забезпечення рекреації (А. І. Бочковська, М. П. Крачило, В. П. Руденко, І. Т. Твердохлебов, Л. С. Філіппович, І. М. Яковенко, О. О. Бейдик);

- картографування природного та культурного надбання (Ю. А. Веденін, А. І. Єльчанінов, О. О. Лютий, В. В. Свешніков, О. О. Бейдик);

- медико-географічне картографування (Б. Б. Прохоров, В. О. Шевченко, Л. І. Зеленська, А. П. Авцин, О. Л. Райх, Д. К. Заболотний) [10].

Для дослідження нагальних питань адаптивного туризму застосовується весь спектр сучасних методів, методик та технологій – в т.ч. і методи картографування та структурно-логічного моделювання. Перший із них було застосовано під час аналізу відповідних даних МОН і створенні картографічної моделі, яка віддзеркалює чисельність дітей-інвалідів, які навчалися у загальноосвітніх навчальних закладах за регіонами України станом на 2012/2013 навчальний рік (рис. 1).

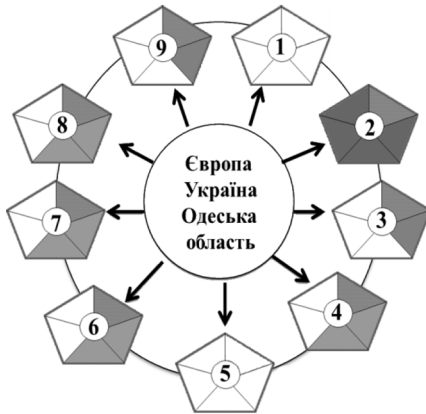
Другий, а саме метод структурно-логічного моделювання, було застосовано під час створення принципів моніторингових структурно-логічних моделей (СЛМ) якісної оцінки рекреаційно-туристських ресурсів та суспільно-географічного положення регіону

Рис. 1. Чисельність дітей-інвалідів, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах за регіонами України станом на 2012/2013 навчальний рік (за даними МОН, 2013р.)

(на прикладі Одеської та Запорізької областей), яка здійснювалась за допомогою низки оцінкових таблиць природних компонентів [4] (рис. 2.). Структурно-логічна (наочно-уявна) модель – схематичне зображення будь-якого тіла, явища, процесу, виконане в умовних позначеннях, що характеризується змістовністю, системністю, логічністю, цілісністю, синергізмом та спрямованістю на вирішення науково-практичної мети.

Рівні реалій та можливостей розвитку рекреаційно-туристських чинників

ресурс відсутній	
дуже низький	
низький	
середній	
високий	
дуже високий	

1 – суспільно-географічне положення; 2 – об'єкти ЮНЕСКО; 3 – геосайти – унікальні геологічні пам'ятки; 4 – рельєф; 5 – вихід до морів; 6 – внутрішні води; 7 – рослинність; 8 – тваринний світ; 9 – парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва та національні парки.

ресурс відсутній	
дуже низький	
низький	
середній	
високий	
дуже високий	

Рис. 2. Принципові моніторингові структурно-логічні моделі якісної оцінки рекреаційно-туристських ресурсів та суспільно-географічного положення регіону (на прикладі Одеської та Запорізької областей України)

Нижче наведено короткі коментарі щодо оцінки складових СЛМ Одеської області:

1 – суспільно-географічне положення (дуже високий рівень: територія області розташована на півдні України, має державні кордони з Румунією, Молдовою (невизнана Придністровська Молдавська Республіка), омивається Чорним морем, на узбережжі якого розташовані потужні порти Южне, Одеса, Іллічівськ); 2 – об'єкти ЮНЕСКО (ресурс відсутній); 3 – геосайти – унікальні геологічні пам'ятки (середній рівень: в межах області розміщено ряд цікавих порожнин, сумарна довжина яких складає близько 1200 м.); 4 – рельєф (низький рівень: рельєф рівнинний, область здебільшого розташована в межах Причорноморської низовини, а на північному заході розташовані відроги Подільської височини); 5 – вихід до морів (дуже високий рівень: область має вихід до Чорного моря); 6 – внутрішні води (низький рівень: розріджена гідрологічна мережа, значна кількість річок, що пересихають, лівий берег нижньої течії р. Дунай (близько 180 км.), нижня течія р. Дністер, низка реліктових озер (оз. Ялпуг найбільше за площею (149 км²) в Україні); 7 – рослинність (дуже низький рівень: низька залісеність території); 8 – тваринний світ (низький: сума складових балів тваринних ресурсів 17 балів); 9 – парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва та національні парки (середній рівень: в області налічується ряд національних природних парків). Щодо Запорізької області, то її оцінку було проведено з певними модифікаціями, але принципово вона не відрізняється від підходів, що були застосовані при оцінці Одеської області (рис. 2).

Викладене вище дозволяє зробити такі **висновки**:

- застосування методів (структурно-логічного) моделювання поглиблює та розширює уявлення про ресурсно-рекреаційну базу регіону, яка є суттєвим чинником розвитку як традиційних, так і спеціалізованих видів туризму;

- доведено, що саме комбінування якісного та кількісного підходів найбільш об'єктивно та реалістично розкриває окреслені завдання при проведенні оцінки ресурсно-рекреаційного потенціалу та суспільно-географічного положення регіону;

- в окремих випадках саме якісна оцінка об'єкту дослідження може компенсувати неповний масив даних і виступати своєрідною «дорожньою картою» при реалізації різноманітних програм регіонального розвитку.

- метод моделювання поряд з іншими методами, методиками та технологіями (соціологічний, статистичний, картографічний методи, метод комп'ютерних технологій) є суттєвим важелем аналізу та пізнання географічних явищ та процесів в т.ч. в площині туризму та рекреації; поряд з картографічними моделями (карти, картосхеми, картоїди), графіками, діаграмами, кластерними схемами СІМ виступають підґрунтям суспільно-географічного дослідження відповідної предмет-об'єктної сутності.

**Рецензент – доктор географічних наук, професор
О. О. Любіцева**

Література:

1. Арсененко І. А. Інвалідний туризм: поняття, класифікація : матеріали міжнарод. науково-практичної інтернет-конференції [«Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії»], (29-30 листопада 2014 р.) [Текст] / І. А. Арсененко, О. І. Топалова. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 9-11.

2. Ахметшин А. М. Туризм как нетрадиционный метод реабилитации и оздоровления инвалидов и пожилых людей в условиях рыночной экономики [Текст] / Ахметшин А. М. – Уфа : БРО ВОИ, 2000. – 92 с.

3. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України [Текст] / О. О. Бейдик. – К. : Альтерпрес, 2011. – 462 с.

4. Бейдик О. О. Ререаційні ресурси України : Навчальний посібник. – 3-є видання перероб. та допов [Текст] / О. О. Бейдик – К. : Альтерпрес, 2011. – 462 с.

5. Бейдик О. О. Класифікація та нові типи адаптивного туризму : матеріали II-ї міжнарод. науково-практичної конференції [«Туризм і гостинність в Україні: стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку»] (Черкаси, 16 вересня 2014 р.) / О. О. Бейдик, О. І. Топалова – Черкаси : Брама-Україна, 2014. – С. 8-13.

6. Ландшафтне планування в Україні [Текст] / [Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк, О. Г. Голубцов та ін.] ; під ред. Л. Г. Руденка. – К. : Реферат, 2014. – 144 с.

7. Лукьянова И. Е. Адаптивный туризм – социальное направление развития туристических услуг [Текст] / И. Е. Лукьянова, Е. А. Сигида // Вестник Ассоциации ВУЗов туризма и сервиса. – 2011. – С. 38-42.

8. Оцінка природних рекреаційно-туристських ресурсів регіону для організації адаптивного туризму [Текст] / [Бейдик О. О., Вакуленко Д. П., Землякова А. О., Топалова О. І.], гол. ред. колегії В. С. Бакіров // Регіон – 2014: стратегія оптимального розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 80-річчю кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (м. Харків, 6 листопада 2014 р.). – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – С. 56-59.

9. Пиратинский А. Е. Методы организации учебно-тренировочного процесса по скалолазанию среди спортсменов-инвалидов по зрению : материалы XII-го международного научного конгресса [«Современный Олимпийский и Паралимпийский спорт и спорт для всех»], (Москва, 2011) [Текст] / Российский государственный университет физической культуры, спорта и туризма. – М. : Физическая культура, 2008. – Т. 2. – С. 39-40.

10. Прасул Ю. І. Картографування для потреб туризму. Бібліографічний довідник [Текст] / Ю. І. Прасул. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2005. – 44 с.

11. Структурно-логічні моделі як важіль аналізу адаптивного туризму : матеріали IV-ї всеукр. науково-практичної конференції [«Сучасні проблеми розвитку суспільної географії»] [Текст] / [Бейдик О. О., Топалова О. І., Михалюк М. М., Опанасюк К. І.]. – Київ, 2014 – С. 32-34.

12. Стан розвитку туристсько-краєзнавчої роботи серед учнівської молоді в Україні (станом на 1 вересня 2002 року) // Туризм і краєзнавство. – 2002. – №16. – С. 38-45.

13. Довідник дитячих туристських баз і таборів, центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді, станцій юних туристів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/ua/activity/education/59/rozashkilnaosvita_ukraini/udctk/dov13.

14. Концепція Державної програми «Здорова дитина» на 2008-2017 рр. : проект Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми «Здорова дитина» на 2008-2017 рр. [Електронний ресурс] // Здоров'я України. – 2007. – №17. Режим доступу : <http://health-ua.com/articles/2030.html>

15. Національна доповідь про становище осіб з інвалідністю в Україні [Електронний ресурс] / Міністерство соціальної політики України, Державна установа Науково-дослідний інститут соціально-

трудоуведодносин. – Київ, 2013. – Режим доступу: <http://rodayna.at.ua/files/st.doc>.

16. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : за станом на 21 березня 1991 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.

О. А. Бейдык, А. В. Орещенко, А. О. Зяблова О. І. Топалова

КАРТОГРАФИРОВАНИЕ И СТРУКТУРНО-ЛОГИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ АДАПТИВНОГО ТУРИЗМА

Определена структура первоисточников туристского картографирования. Приведена персоналифицированная сегментация картографических произведений туристско-рекреационного направления. Представлена картографическая модель численности актуальных и потенциальных инвалидов туристов в разрезе регионов Украины.

Ключевые слова: адаптивный туризм, карта, сегментация, персоналии.

A. Beidyk, A. Oreshchenko, A. Ziablova, O. Topalova

MAPPING AND STRUCTURAL AND LOGICAL MODELING OF A SPECIALIZED TOURISM

There is defined the source structure of touristy mapping. The personated segmentation of touristy maps is stated. There is presented the cartographic quantity model of actual and potential invalid tourists through Ukrainian regions.

Keywords: specialized tourism, map, segmentation, personals.

Надійшла до редакції: 17 листопада 2014 р.